

**Говор предсједавајућег Заједничке комисије за људска права
Парламентарне скупштине Босне и Херцеговине Лазара Продановића на
Мултилатералном састанку Мреже парламентарних одбора за људска права
и родну равноправност Западног Балкана (HUGEN)**

**Унапређење положаја ромске заједнице - Примјена регионалне декларације о
интеграцији Рома из Познања**

**Досадашња примјена регионалне декларације о интеграцији Рома из
Познања - Даљи пут ка унапређењу положаја и квалитета живота ромске
заједнице**

29. септембар 2021.

Поштовани учесници данашњег мултилатералног састанка,

Прије свега, желим се искрено захвалити Westminster Фондацији и Одбору за људска права и слободе Скупштине Црне Горе за организацију овог догађаја и изнимна ми је част и задовољство судјеловати на састанку о овој важној теми!

Инклузија Рома је у Босни и Херцеговини хронични проблем и уистину му се треба поклонити пуна пажња! Ово посебно говорим из перспективе предсједавајућег Заједничке комисије за људска права, која се бави – између осталог – и правима мањима у Босни и Херцеговини, али надзире и рад Вијећа националних мањина Босне и Херцеговине, тијела Парламентарне скупштине БиХ, у којој је представљена и Ромска национална мањина, те које се посебно бави свим питањима од значаја за националне мањине у БиХ, те даје приједлоге Парламентарној скупштини о начину рјешавања изазова са којима се мањине у БиХ сусрећу, те Министарства за људска права и избјеглице, као кључног за осмишљавање активности за унапређење положаја Рома у бх друштву и њихову provedбу.

О самој Декларацији из Познања и њеном значају не треба, пред овим аудиторијем, сувише говорити. Декларација је прихваћена 2019. године, у склопу Берлинског процеса, те је на овај начин и БиХ прихватила да интензивира процес интегрисања Рома у БиХ - до окончања процеса интеграције у ЕУ. Управо на основу ове Декларације, али и Стратешког оквира ЕУ за равноправност, инклузију и укључивање Рома, надлежне институције БиХ имају обавезу -као и остале земље које теже чланству у ЕУ - да: осмисле стратешке активности усмјерене на интеграцију Рома, поставе циљеве који промовишу ефикасну равноправност, социјалну-економску инклузију, осигурају учешће Рома и покажу појачану политичку посвећеност процесу друштвене укључености Рома и Ромкиња.

Декларацијом из Познања, надлежне власти земаља које теже чланству у ЕУ, у наредном периоду обавезале су се на напредак у области запошљавања, стамбеног збрињавања, здравствене заштите, образовања и борбе против дискриминације Рома, у смислу:

- ✓ Повећања стопе запослења Рома у јавном сектору до стопе пропорционалне учешћу Рома у укупној популацији;
- ✓ Легализације неформалних насеља гдје Роми живе, односно обезбјеђења трајног, пристојног, повољног и смјештаја који уклања сегрегацију Рома;
- ✓ Повећања уписа и стопе завршетка основног и средњег образовања Рома;
- ✓ Обезбјеђења опште покривености Рома здравственим осигурањем;
- ✓ Осигурања уписа Рома у матичне књиге;
- ✓ Јачања владиних структура да Роме штите од дискриминације и успоставе посебан одсјек за недискриминацију Рома у оквиру формалних недискриминацијских тијела које ће обрађивати жалбе Рома, обезбијеђивати правну подршку жртвама и идентификовати дискриминацијске шеме, укључујући институционалну и скривену дискриминацију;
- ✓ Развијања, усвајања и имплементирања регионалних стандарда о јавним буџетима, везаних за интеграцију Рома за главне и циљане политике, коришћења и повећавања јавног буџетирања на централном и локалном нивоу и коришћења

доступних донаторских средстава и инструмената претприступне помоћи у циљу побољшања статуса Рома.

У Босни и Херцеговини, Министарство за људска права и избјеглице, донијело је Акциони план за друштвену инклузију Рома и Ромкиња, којим се таргетирају управо области запошљавања, образовања, стамбеног збрињавања и здравственог осигурања Рома, у циљу пуне имплементације Декларације из Познања. Дозволите ми да вас, у најкраћим цртама, упознам са расположивим подацима и циљевима које БиХ тежи досећи.

*

У области запошљавања, тренутни показатељи су да је око 10.500 особа незапослено, ако се у обзир узме показатељ да је у БиХ процијењена стопа запошљивости Рома 11% (податак ЕУ). Ако се посматра квалификациона структура, 88% Рома пријављених на заводе немају квалификацију, а у односу на спол - 45% незапослених су жене. Када је у питању доб, највећи проценат односи се на особе од 25 до 44 године за друштвену инклузију Рома и Ромкиња за друштвену инклузију Рома и Ромкиња старости, с тим да је висока стопа незапослености младих лица. На државном нивоу издвајају средства за запошљавање и samozapoшљавање Рома, међутим Роми са евиденције нису завршавали програм доквалификације или преквалификације. Оно што треба у будућности је и да се осигурају средства за реализацију укључивања Рома/Ромкиња у програме јавних радова, односно водити евиденцију о броју лица ромске националности који буду укључени у ове програме.

Циљ Акционог плана БиХ за друштвену инклузију Рома и Ромкиња, предвиђа успостављање система прикупљања и праћења показатеља о квалификационој структури незапослених Рома и потицање преквалификације и доквалификације, што ће смањити број Рома на евиденцијама завода за запошљавање и повећати број запослених у јавном сектору.

*

У смислу стамбеног збрињавања, доступни подаци показују да се у 24 локалне заједнице око 1500 ромских породица налази се у потреби за легализацијом нелегалних стамбених објеката у БиХ, док је -када је у питању изградња нових стамбених јединица- око 800 породица исказало потребу за изградњом стамбених објеката, те око 1300 за реконструкцију постојећих. У постојећим ромским насељима, у великом броју случајева, исказана је потреба за реконструкцијом приступних путева, канализације, расвјете, водоводне мреже, одлагалишта отпада и сл.

Циљ предвиђених мјера из Акционог плана је, првенствено, мапирање и праћење побољшања услова становања за већину ромских породица које живе у неадекватним условима и успостављање одрживог модела за развој социјалног становања, за све породице које саме нису у могућности осигурати минимум стамбених услова.

*

Ако се осврнемо на здравствену заштиту, према општим показатељима, укупан број Рома у БиХ је 17.644 од чега је 7.625 жена, 1.828 дјеце предшколског узраста и 4.025 дјеце узраста од 6 до 18 година. Према неким расположивим подацима (*Евиденција ромских потреба*) око 30% припадника ромске националне мањине у БиХ нема здравствено осигурање, од чега су 5.200 лица, односно 34,7% дјеца до 15 година, а евидентирана је и висока стопа инвалидитета, и то у старосној групи дјеце до 14 година, гдје је проценат високих 34,7% и није познато колики је број ове дјеце категоризиран.

У претходном периоду подузете су и активности на едукацији ромских представника о питањима здравих животних навика и остваривању права на здравствену заштиту, међутим, капацитети ромских невладиних организација се морају оснажити још више. Различити показатељи говоре да има одређених помака, али и да је ситуација далеко од задовољавајуће и потребно је уложити још напора и средстава како би се промовисало и унаприједило здравље ромске популације у БиХ. Постојећи капацитети -који су изграђени кроз ромске медијаторе и њихов

ангажман- у овој области морају додатно бити оснажени и искориштени на најбољи начин.

Насиље над женама и дјецом, проблем је који је одавно распрострањен у Босни Херцеговини, а нажалост у већини случајева се прихвата као приватна и породична ствар. Тешко је утврдити обим присутности насиља, а разлози су различити – од скривања природе проблема, непријављивања случајева насиља над женама и дјецом и непрепознавању облика насиља.

Евидентно је да су ромске жене најугроженија категорија јер највише времена проводе код куће у неусловним објектима, не посједују одређена знања о факторима који утичу на њихово репродуктивно здравље и планирање родитељства. Уз то, већина ових жена нема нити приступ здравственим установама, нити педијатрима, те нема знања о неонаталној бризи.

Мјере које се предвиђају провести у БиХ имају за циљ повећати стопу лица обухваћеним редовним здравственим осигурањем и понудити рјешење које ће га у потпуности ријешити. У континуитету је неопходно осигурати праћење броја корисника који користе услуге ромских медијатора који раде на пружању кључних информација и промоцији здравих животних навика, праћење и повећање броја одлазака Рома/киња на редовне превентивне прегледе и на тај начин утицати на смањен постотак заразних и незаразних болести и смртност код ромске популације, те наравно - у сарадњи са надлежним институцијама - повећати број пријава случајева насиља над женама и дјецом и пружити услуге жртвама насиља.

*

Коначно, када је о образовању ријеч, Оквирним планом о образовним потребама Рома 2018-2022, које је Вијеће министра БиХ усвојило 2018. године, предвиђено је доношење 8 акционих планова од Министарства просвјете Републике Српске, министарства образовања 6 кантона (УСК, ТК, ЗДК, СБК, ХНК и КС) те Брчко дистрикта БиХ. Од планираног, акционе планове донијели су Република Српска и Средњобосански кантон.

Када су у питању потребе у области образовања, оне се односе на програм боравка Ромске дјеце у стању социјалне потребе око 1700 дјеце) - у установама за предшколски и школски одгој; обезбјеђење уџбеника, школског прибора, превоза и ужине за ромску дјецу - у стању социјалне потребе (око 3500 ученика). Према доступним подацима које је 2020. године прикупило МЛЪПИ, још увијек је изузетно низак проценат ромске дјеце укључен у предшколски одгој и образовање и износи око 4%. Изузетно је ниска стопа дјеце која су обухваћена основним и средњим школовањем и износи око 35%. Ако се узме у обзир циљ који је постављен Декларацијом из Познана, у наредном периоду потребно је осигурати да се повећа упис и стопа завршетка основног образовања Рома на 90%, и упис и стопу завршетка средњег образовања на 50%.

У смислу мјера које се предвиђају, те циља који желе постићи, треба посебно нагласити потребу већег укључивања ромске дјеце у систем предшколског образовања, повећале би се њихове могућности за даљи развој и напредак, те би се на тај начин и индиректно смањила стопа напуштања основног и средњег образовања. Надаље, повећавањем мјера усмјерених на смањење стопе напуштања основног и средњег образовања, повећавају се могућности ромске дјеце за стицање добрих квалификација, па тиме и за запошљавање или наставак високог образовања. Међутим, до сада су усвојена само 2 акциона плана од стране надлежних образовних власти.

Дакле, све наведене области, за које је дат преглед стања и очекивани циљ, израђен је Акциони план БиХ за друштвену инклузију Рома и Ромкиња за период 2021 – 2025 година, креиран с циљем достизања максималне усклађености -у свим областима- са процесима и стањем у ЕУ до 2030 године, тако да ће планиране активности бити настављене и по истеку 2025. године, зависно од потреба Рома - до 2030.

У смислу ангажмана Парламентарне скупштине БиХ и Заједничке комисије за људска права, свакако је за очекивати активно укључивање у праћење имплементације Акционог плана, али и потицање сталних и неопходних активности ради што већег напретка у што краћем периоду, за добробит цијеле ромске заједнице у БиХ, те својим механизмима парламентарног надзора тражити информације и активни ангажман од Вијећа националних мањина БиХ, Одбора за Роме и Министарства за људска права и избјеглице, али и активно сарађивати са осталим домаћим али и међународним организацијама.

Свим учесницима захваљујем на пажњи и искрено се надам повећању и интензивирању сарадње по овом питању. (крај)